

Autor: ALEXANDR SOLŽENICYN

Název díla: JEDEN DEN IVANA DĚNISOVIČE

Autor:

Alexandr Solženicyn (1918–2008)

- ruský spisovatel, publicista a politický činitel, stal se tzv. „svědomím“ Ruska
- studoval filozofii, historii, literaturu
- jeho díla patří mezi politickou literaturu, jsou dokumentem o represáliích, koncentračních táborech a vězeních všech sovětských dob
- po začátku druhé světové války se dobrovolně přihlásil do armády, bojoval na frontě (byl důstojníkem dělostřelectva Rudé armády a dvakrát byl vyznamenán za statečnost)
- za kritiku J. V. Stalina v dopise svému příteli byl zatčen a odeslán do trestného tábora
- v různých táborech pak strávil celkem osm let
- propuštěn r. 1953 a v letech 1953-1956 byl ve vyhnanství v Kazachstánu, po rehabilitaci v roce 1957 se vrátil do středního Ruska a pracoval jako učitel
- r. 1970 navržen na Nobelovu cenu za literaturu, která mu byla udělena, nicméně on si ji nevyzvedl z obavy, že by ho ruské úřady nepustily zpět do země
- r. 1974 stejně zbaven občanství a násilně vypovězen ze země poté, co na Západě vyšlo jeho nejslavnější dílo *Souostroví Gulag*
- odjel nejprve do západního Německa, později se usadil v USA
- v roce 1994 se vrátil z emigrace zpět do Ruska
- r. 1997 byl zvolen řádným členem Ruské akademie věd
- zemřel 3. srpna 2008 v Moskvě na srdeční infarkt

● **zařazení autora do uměleckého směru**

ruská literatura 20. století

● **určení století, v němž autor tvořil**

- 2. polovina 20. století

● **určení dalších autorů stejného um. směru**

Čingiz Ajtmantov (1928–2008)

- kirgizský spisovatel, zástupce magického realismu

Džamila – novela

Stanice Bouřná – román

Vladimir Nabokov (1899–1977)

- ruský původ, usadil se v USA

Lolita – román, muž sexuálně ovládaný dvanáctiletou „nymfičkou“

Boris Leonidovič Pasternak (1890–1960)

- ruský básník a spisovatel, nositel Nobelovy ceny za literaturu z roku 1958

Doktor Živago (1957) – román o osudu ruské inteligence za revoluce v Rusku a po ní, poprvé vydáno r. 1958 v Itálii, zfilmováno

Michail Šolochov (1905–1984)

- prozaik

Osud člověka – novela, uprchlý vězeň Sokolov se stará o malého chlapce

● **názvy (případně obsahy) dalších autorových děl**

Souostroví Gulag I–III, Rudé kolo, Rakovina

Charakteristika uměleckého textu jako celku:

- **literární druh**

epika

- **literární žánr**

novela

- **literární forma**

próza

- **dominantní slohový postup**

vyprávěcí, popisný

- **typ vypravěče**

er-forma, která často přechází v ich-formu (vnitřní monolog Ivana D.)

- **vysvětlení názvu díla**

jeden den vězně v pracovním táboře na Sibiři (v tzv. gulagu) odsouzeného na 10 let

- **posouzení aktuálnosti díla**

Dílo již není aktuální z hlediska užívání pracovních či koncentračních táborů jako trestu, ovšem z pohledu špatných podmínek pro vězně ve vězení různých zemí i samotného Ruska aktuální je.

- **určení místa a času textu**

pracovní tábor na Sibiři

čas: 50. léta 20. století

- **stručné nastínění děje**

Jedná se o popis jednoho obyčejného dne v gulagu na Sibiři vězně Ivana Děnisoviče Šuchova, prostého člověka, původem ruského rolníka, který za 2. světové války upadl do německého zajetí a následně byl sovětskou vládou označen za špióna a odsouzen k 10 letům vězení v pracovních táborech za velezradu. Popisuje životní podmínky v táboře, zimu, nedostatečné jídlo, vztahy s dozorcí i spolubydlicími, opakované tresty a těžkou fyzickou práci vězňů. Konkrétní popis dne od budíčku po večerku, zlovůli dozorců a otřesné poměry a podmínky trestanců v období stalinismu.

- **určení smyslu díla**

Poukázat na podmínky života odsouzených do pracovních táborů v Rusku a chování dozorců.

- **pravděpodobný adresát**

Solženicyn toužil ukázat a popsat lidem reálné zážitky, bez příkras a zlehčování, jak to opravdu chodí v těchto pracovních táborech.

- **zařazení knihy do kontextu celého autorova díla**

Jeden den I. Děnisoviče je první autorova kniha a stala se asi nejznámější po celém světě, autor v řadě svých děl převážně kritizuje a popisuje poměry v Rusku, podává svědectví vlastních zážitků z lágrů a vyhnanství.

- **tematicky podobné dílo**

Slavomir Rawicz - *Dlouhá cesta* (1956) – hlavní hrdina vypráví vlastní příběh o odsouzení k 25 letům nucených prací v ruském gulagu

- **porovnání s filmovou verzí nebo dramatisací**

- zfilmováno: *Jeden den Ivana Děnisoviče*, Velká Británie/Norsko, 1970

- film byl natočen ve stejném roce, kdy byl Solženicyn navržen na Nobelovu cenu za literaturu

Úryvek k rozboru:

Vždycky vstával Šuchov hned, jak se ozval budíček, dnes ale nevstal. Už včera nebyl nějak ve své kůži, bůhví co to bylo, napůl ho rozrážela zimnice, napůl měl v celém těle lámání. Ani v noci se pořádně nezahřál. V polospánku mu chvílemi připadalo, že se doopravdy rozstona, chvílemi, že je mu líp. Pořád si přál, aby ještě nebylo ráno. Ale ráno přišlo v svůj čas.

Ostatně, jak se tady zahřát - okno na prst zamrzlé a na stěnách kolem celého stropu - barák je pořádná haluzna! - bílá pavučinka. Jinovatka. Šuchov nevstával. Ležel na horní palandě dvojáku, deku a vatovaný kabát přetažené přes hlavu a chodidla v jednom rukávu blůzy. Neviděl nic, ale podle zvuků rozeznával všechno, co se děje v celém baráku i v koutě, kde spala jeho parta. Třeba teď. Dva dědci ztěžka šlapou, jak nesou po chodbě jednu z beček - vejde se do ní osm kbelíků! Prý služba pro invalidy, lehká práce. Jen ať to někdo zkusí vynést ji a nerozlejt! Teď zase žuchla u pětasedesátky o zem hromada válenek ze sušárny. Aha, a teď i u nás (naše parta byla dnes v sušárně taky na řadě). Parták a jeho zástupce se obouvají mlčky, jejich dvoják vrže. Zástupce teď půjde do výdejny pro chleba a parták na štáb, do výrobně plánovacího oddělení.

Charakteristika úryvku z uměleckého textu:

- **atmosféra úryvku**

Neutrální, prostý popis ranních událostí

- **počet postav**

jedna – Šuchov

další muži na chodbách i v pokoji

- **charakteristika vystupujících postav (přímá, nepřímá)**

Šuchov – není ve své kůži, má „lámání“, vnímavý na podněty kolem sebe

- **charakteristika dalších postav**

Parták a jeho zástupce – tiší, pracovití

- **vztahy mezi postavami**

Šuchov + ostatní vezni

- **zařazení úryvku do kontextu celého díla**

Úryvek je ze začátku díla. Šuchov se probouzí a přemýšlí, zda má jít na marodku.

- **použití jazykové prostředky**

er-forma, místy ich-forma: Aha, a teď i u nás (naše parta byla dnes v sušárně taky na řadě).

Parták a jeho zástupce se obouvají...

převažuje slohový postup popisný

hovorové výrazy – líp, dvoják, dědci, nerozlejt, žuchla

vězeňský slang – barák, blůza, parta, bečka, výdejna, štáb

kontrast – barák je pořádná haluzna! – bílá pavučinka